

Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik

Forskningsprogram 2025–2027

**Centrum för de samhällsvetenskapliga
ämnenas didaktik, CSD**
Karlstads universitet

Innehåll

Bakgrund.....	3
Forskningens inriktning	5
Forskningens inriktning: målformuleringar för perioden	8
CSD:s organisation	8
CSD:s organisation: målformuleringar för perioden	10

Bakgrund

Detta är CSD:s sjätte forskningsprogram sedan starten 2005. De första två programmen hade fokus på ämnesdidaktisk lärarforskning och begreppsbildning inom de samhällsvetenskapliga ämnena. En viktig utvecklingsfas för CSD under denna period var två forskarskolor för lärare finansierade av Vetenskapsrådet: Forskarskolan för lärare i historia och samhällskunskap (FLHS) som pågick 2008–2011 samt CSD:s forskarskola för lärare i alla SO-ämnena (CSD-FL) som pågick under 2012–2014. I FLHS fanns tre underteman: Lärares berättelser om ämnesundervisning, lärares arbete i klassrum och lärares arbete med betyg och bedömning. I CSD-FL formade språk och begreppsutveckling respektive betyg och bedömning två överlappande underteman. I ett särskilt projekt utvecklades under denna tid en forskning om SO-ämnena i årskurserna 4–6 (SAMSTUD1 och 2). I programmet 2013–2015 fanns också ett tema kring lärares arbete i högre utbildning med särskild inriktning på lärarutbildning.

I det tredje forskningsprogrammet (2016–2018) vidgades huvudfokus till ämnesdidaktisk forskning om undervisning och lärande. Det praktiktäna perspektivet liksom forskningens samhällsrelevans betonades. Intresset för att utveckla en teoretiskt grundad forskning framträdde också tydligt i programmet. Forskningsprogrammet lyfte fram tre utvecklingslinjer: Den första linjen var teoriutveckling för praxisorienterad ämnesdidaktik i lärarutbildning och i skolans verksamhet. Den andra linjen hade en inriktning mot att utpröva modeller och teorier och designorienterade ansatser i samverkan med lärare. I den tredje linjen inkluderades även ämnesövergripande ansatser. Sammantaget kan sägas att särskilt de två första utvecklingslinjerna utvecklats framgångsrikt där flera projekt erhållit externa medel, och ett tydligt ökat antal publiceringar i internationella tidskrifter har skett. Sedan den starka miljön ROSE etablerades 2017 har komparativa ämnesdidaktiska studier blivit ett viktigt tema för denna miljö, och varit mindre i fokus inom CSD.

Det fjärde forskningsprogram 2019–2021 behandlade inte enbart forskning utan också CSD:s verksamhetsidé och strategier för organisationsutveckling. Därför benämndes detta program som forsknings- och verksamhetsprogram. Under perioden gav satsningarna på teoriutveckling och praktiktäna forskning tydlig utdelning. Den VR-finansierade forskarskolan KÄKK (Kunskap, ämnen och kvalitet i lärarutbildning och klassrum) startade 2020 i samverkan med ROSE. Forskarskolan, som också inkluderar Högskolan i Halmstad och Högskolan Väst, riktar sig till lärarutbildare, är centrerad runt ”powerful knowledge” och transformation och har en praktiktäna inriktning. Publiceringsgraden har fortsatt att växa och har även inkluderat läromedelsutgivning. Inom ramen för att utveckla högskoledidaktik och lärarutbildning har

CSD varit drivande för att utveckla en magister/master-utbildning med inriktning mot ämnesdidaktik och praktisknära forskning. Utbildningen skall främst vända sig till verksamma lärare. Hösten 2021 fattade fakultetsnämnderna beslut om att ställa sig bakom huvudområden i ämnesdidaktik vilket möjliggjorde utbildningen. CSD har varit drivande både finansiellt och med handledning för att öka andel forskarutbildade i lärarutbildningen bl.a. genom att stötta en forskarskola för adjunkter.

Det femte forskningsprogrammet (2022–2024) var i mycket en fortsättning på den inslagna vägen, men innehöll också nya inslag. Programmet definierade fyra huvudlinjer: 1) Ämnesdidaktisk teori och begreppsutveckling; 2) Samhällsorienterade nyckelteman; 3) Praktisknära perspektiv på forskning och ämnesdidaktisk skolutveckling; 4) Lärarutbildning och ämnesdidaktik i högre utbildning. Kombination av teori, praktisknära forskning och samhällsrelevans var fortsatt utgångspunkten. Därtill lyftes särskilt lärarutbildning och högre utbildning fram som ett eget område, vilket främst föranleddes av behovet av att vidareutveckla engagemanget för lärarutbildningen, men också för att ge större uppmärksamhet åt det arbete som pågår. Detta är ett arbete som är fortsatt viktigt för CSD att utveckla. Satsningen på att stödja en ämnesdidaktik för högre utbildning är ett viktigt område, men också ett område där CSD haft svårt att finna arbetsformer.

I arbetet med CSD:s Forskningsprogram 2025–2027 har det varit tydligt att CSD befinner sig i en ny utvecklingsfas. Andelen forskare inom våra olika ämnen har vuxit genom doktorander, postdoktorer och disputerade forskare. Det har inneburit att variationen av forskningsintressen har vuxit. Det är därför inte längre adekvat att utpeka specifika nyckelteman för programperioden. Däremot är det fortsatt CSD:s mål att bedriva samhällsrelevant forskning som svarar mot aktuella nyckelteman. Forskningsprogrammet har en stark inriktning mot forskningssamverkan. Som forskningsmiljö är CSD i sig en plattform för samverkan såväl lokalt som nationellt och internationellt. Det är också tydligt att vår forskning i mycket hög grad bedrivs tillsammans med skolor och aktiva lärare. Vi ser att denna samverkan spelar en strategisk roll för att utveckla och förbättra skola och undervisning. Den har i vår verksamhet också satt tydliga avtryck också i den teoretiska och metodologiska utvecklingen av ämnesdidaktiken.

Forskningens inriktning

CSD:s forskning kan idag sägas stå på tre ben: En praktisknära inriktning med ambitioner att förstå och påverka undervisningens förutsättningar, former och innehåll, en teori-, och metodutvecklande inriktning, samt ett intresse för hur samhällsförändringar påverkar förutsättningarna för undervisning och lärande i de samhällsorienterande ämnena. Dessa inriktningar utvecklas här under fyra teman: 1) Ämnesdidaktisk teori och begreppsutveckling; 2) Samhällsorienterade nyckelteman; 3) Praktisknära perspektiv på forskning och ämnesdidaktisk skolutveckling; 4) Forskning i samverkan. Utifrån forskningsteman formuleras mål för periodens verksamhet. Då enskilda mål kan beröra flera teman presenteras målen i ett sammanhang.

1) Ämnesdidaktisk teori och begreppsutveckling

CSD arbetar med att utveckla det ämnesdidaktiska forskningsfältet vilket bland annat innebär att stärka och utveckla den teoretiska basen på olika nivåer. Inom respektive ämnesdidaktiska område, geografi, historia, religionsvetenskap och samhällskunskap är det CSD:s ambition att bidra till att stärka det vetenskapliga fältet. CSD ser även behov av att utveckla såväl den curriculum-relaterade ämnesdidaktiken, som ett ämnesdidaktiskt fokus på lärares transformation och elevers lärande. Vi hämtar centrala insikter från den internationella forskningsmiljön vilket understryker vikten av att vi deltar aktivt i internationella sammanhang som konferenser, tidskrifter, forskningssamverkan och liknande.

En styrka för CSD är att vi i våra tematiska seminarier har en form för att arbeta gemensamt med begreppsliga och teoretiska utgångspunkter utan att eftersträva konformism och likriktning. Vi har utvecklat kunskaper om kunskapssociologi och ”powerful knowledge”, Antropocen, designforskning och didaktiska modeller. Dessa seminarier har påverkat verksamheten genom teoretiska artiklar, forskningsprojekt och samverkan med ROSE.

I gränslandet mellan didaktisk praktik och läroplansteori kan ett modellperspektiv relateras till olika nivåer i utbildningssystemet från discipliner, politik och policynivå till planering och genomförande i klassrummet. Genom att arbeta med modeller kan komplexa relationer mellan transformation och lärande beskrivas, analyseras och utvecklas. Didaktiska modeller sätter teorier i relation till undervisningspraktiken och kan, beroende på tillämpning fungera både som forskningsbaserade reflektionsverktyg och som stöd för att utveckla planering och genomförande av undervisning. Under den kommande perioden fortgår det arbete som påbörjats runt ämnesdidaktiska modeller i och mellan våra ämnen.

2) Samhällsorienterade nyckelteman

Med samhällsorienterade nyckelteman avses teman som kan betraktas som en ingång eller ”nyckel” till komplexa samhällsfrågor med hög relevans för CSD:s forskningsområden. Teoretiskt anknyter begreppet till den tyske didaktikerns Wolfgang Klafkis resonemang om ”epoktypiska nyckelproblem”. Samtiden är i hög grad komplex vilket ställer stora krav på lärare inom CSD:s ämnesområden. Lärare skall både hantera en tilltagande politisk polarisering och visa på vägar som skapar förståelse och acceptans för samhällets mångfald, men samtidigt vara tydlig mot klimatförnekande, konspirationsteorier och olika former av intolerans. Detta gör frågor om hur elever erövrar kunskaper att förstå och interagera i denna värld centrala för CSD. Ett övergripande nyckeltema handlar om skolans roll i denna komplexa situation. Att ha en kritisk blick på samhällsförändringar och dess konsekvenser är därför en viktig uppgift för den forskning som vi bedriver och detta skall även influera vårt arbete med didaktiska modeller. Exempel på arbete med nyckelteman är forskningen om lärande, bildning i antropocen, frågor om hur krig och konflikter påverkar skolans relation till beredskap och krishantering; kontroversiella samhällsfrågor; frågor om hur elever lär om samhälle och demokrati i ett komplext nyhets- och medielandskap, etc. För att betona vikten av att sätta de ämnesdidaktiska frågorna i relation till en samhällsrelevans efterfrågar CSD hur forskning som bedrivs med stöd av CSD-medel relaterar till en nyckeltematik.

3) Praktisknära perspektiv på forskning om ämnesdidaktisk skolutveckling

Det praktisknära perspektivet är centralt för CSD. Det innefattar både ett intresse för att kartlägga och identifiera mönster och problem i skolans praktik och att utveckla, pröva och tillämpa metoder och modeller i praktiken. Forskning som strävar efter att bidra till att utveckla undervisning och lärande behöver bedrivas i samverkan med verksamma inom skola och högre utbildning. CSD ser ett behov av en ämnesdidaktisk utveckling där skola och akademi samarbetar för att främja infrastrukturer som stödjer utbildning på vetenskaplig grund. Ämnesdidaktisk forskning behöver arbeta med att utforska förutsättningar, generera nya kunskaper samt att pröva tillämpningar och utförande. Det kan ta sig uttryck inom forskning och undervisning vid såväl skola som lärarutbildning och annan högre utbildning. Under kommande perioden skall CSD fördjupa arbetet med att etablera såväl forskning om som strukturer för en praktisknära ämnesdidaktik. Detta innebär en fortsatt utveckling mot att involvera verksamma lärare i verksamheten. Detta arbete behöver drivas på flera nivåer: forskande lärare är en naturlig del av forskningsmiljön som driver och/eller deltar i forskningsprojekt. Forskande lärare kan ha hela eller delar av sin anställning på skolor. En

viktig del av att utveckla infrastrukturer är att skapa möjligheter till adjungerande tjänster, affiliering och att på olika sätt stödja nätverk för forskande lärare. Lärare är också en viktig målgrupp för praktiknära forskning. För att stödja en skola på vetenskaplig grund krävs också att lärare kan ta del av den forskning som bedrivs. CSD skall stödja infrastrukturer för spridning av forskning genom flera kanaler, som seminarieverksamhet riktade till lärare, fortbildningsverksamhet, påbyggnadsutbildning, Nordidactica och genom samverkan med SO-didaktik i Centrum.

4) Forskning i samverkan

Karlstads universitet bedriver en av Sveriges största lärarutbildningar som också är universitetets största programutbildning. I lärarutbildningsnämndens (LUN) forskningsprogram betonas att lärarutbildningen vilar på starka utbildningsvetenskapliga/ämnesdidaktiska forskningscentra. Den starka utvecklingen av ämnesdidaktisk forskning på Karlstads universitet har möjliggjorts genom att LUN skapat förutsättningar för forskningsmiljöernas långsiktiga uppbyggnad och utveckling. Den starka forskningsprofileringen av ämnesdidaktik är en resurs för att även ge lärarutbildningen denna profil och bidrar till att utbildningen är forskningsförankrad och vilar på nära samspel mellan teori och praktik.

CSD har ett omfattande engagemang i nätverk och samverkan nationellt och internationellt. Inom den ämnesdidaktiska miljön på Karlstads universitet sker en stor del av samverkan inom ROSE. CSD deltar även i samverkan med RUC och strävar efter att ytterligare utveckla samverkan med rektorsforskningen. På nationell nivå sker samverkan med flera lärosäten dels genom forskarutbildning och dels genom forskningssamverkan. En omfattande samverkan såväl nationellt och internationellt sker inom respektive ämnesfält, men också kopplat till särskilda forskningsfält. Idag finns inte en fullständig överblick över omfattningen av denna verksamhet. En del av den internationella samverkan sker genom ROSE där KOSS-nätverket, som är ett ämnesdidaktiskt samarbete mellan University College of London och Helsingfors universitet, spelat en viktig roll och som vi bedömer har fortsatt potential. En annan del av den internationella samverkan är att bjuda in gästprofessorer/gästforskare med hög kompetens inom strategiska områden. Vid urval skall genusaspekten särskilt beaktas i relation till obalans som finns inom gruppen seniora forskare.

En målsättning för CSD är att utveckla former för att höja och fördjupa den ämnesdidaktiska kompetensen inom lärarutbildningen. Arbetet med att genom forskarutbildning stärka andelen

forskarutbildade lärare skall fortgå. CSD stödjer även utvecklingen av lärarutbildningen genom aktivt deltagande i nämnder, utskott och genom deltagande och stöd till kursutveckling och annat utvecklingsarbete.

Forskningens inriktning: målformuleringar för perioden

- att utveckla de teoretiska och begreppsliga grunderna för ämnesdidaktiska modeller,
- att arbetet med ämnesdidaktiska modeller ska generera forskningsansökningar och publiceringar,
- att genomföra bildade seminarier som ett fortsatt viktigt inslag i arbetet med teori- och begreppsutveckling, liksom i att utforska och anknyta till aktuella nyckelteman,
- att aktivt ta del i det utbildningspolitiska samtalet,
- att stödja forskare och lärare att utveckla anknytningar mellan ämnesdidaktik och komplexa samhällsfrågor,
- att ha ett pågående och nära samarbete med verksamma lärare och rektorer som utvecklas liksom att utveckla kontakter med regionala ULF-noden och RUC,
- att utveckla en seminarieverksamhet som är öppen för verksamma lärare och andra intresserade och involvera lärare verksamma i forskningsprojekt i seminarieverksamhet,
- att driva och utveckla magister/masterutbildningen i ämnesdidaktik,
- att utveckla samverkan med forskarutbildade lärare genom att stödja och utveckla former för partnerskap och hybridtjänster,
- att vidga och fördjupa samverkan med internationella och nationella partners, inklusive skolverksamheten,
- att arbeta för att vetenskapligt förankra lärarutbildningen,
- att arbeta för att öka andelen forskarutbildade lärare, dels genom nyrekrytering, dels genom adjunktstöd. CSD skall fortsatt samarbeta med ROSE och andra lärosäten för att utveckla forskarskolor för verksamma lärare och lärarutbildare,
- att bjuda in gästprofessorer/gästforskare med hög kompetens inom strategiska områden.

CSD:s organisation

Avgörande för CSD:s verksamhet är aktiva och engagerade medarbetare. Vår målsättning är att erbjuda en inkluderande miljö som bidrar till att kvalificera forskning och utveckling. Miljön är flervetenskaplig och samlar forskare och lärare från olika discipliner. Den

gemensamma nämnaren är den ämnesdidaktiska inriktningen. Samtalet om den ämnesdidaktiska grunden behöver därför hela tiden hållas levande liksom verksamheten med seminarier, skrivarinternat, doktorandverksamhet och läsecirklar. Mål för verksamhetsperiod anges efter diskussion om CSD:s organisation. De presenteras i ett sammanhang då enskilda mål kan beröra flera områden.

Seminarieverksamhet: CSD skall driva ett högre seminarium som skall präglas av hög vetenskaplig nivå och ett öppet och konstruktivt förhållningssätt. Seminariet är en central del av verksamheten och fyller flera funktioner: Seminariet är en plattform för forskare och doktorander med intresse för CSD:s verksamhetsområde att presentera och utveckla sin forskning. Det är öppet för intresserade nationellt och internationellt. Seminarierna skall återkommande bjuda på bildade och fördjupande teman inom forskningsmetodik och teori. De är också en plattform för att kritiskt granska och utveckla CSD:s verksamhet.

Doktorandmiljö: CSD samverkar med en rad forskarutbildningsämnen och flera doktorander är nära knutna till CSD:s forskningsmiljö. CSD finansierar en rad doktorandprojekt såväl direkt genom budgetanslag och indirekt genom samfinansiering eller genom forskningsprojekt. CSD har därför ett ansvar att fungera som en stödjande och utvecklande doktorandmiljö och ser det som självklart att doktorander finns representerade i beslutande och rådgivande organ. Under perioden skall vi undersöka former för att stödja doktorander under olika faser av utbildningen, bland annat genom att stödja internationell samverkan och utbyte.

Nordidactica: Vår ämnesdidaktiska tidskrift är en framgångsrik satsning på att sprida ämnesdidaktisk forskning inom de samhällsvetenskapliga ämnena på nordisk nivå. Genom en uppdaterad hemsida och OJS-portal samt fortsatt arbete med styrning, stadgar och spridning utvecklas verksamheten och synligheten ytterligare.

CSD:s organisation: Verksamhetsperioden inleds med att en ny ledningsorganisation är på plats. Ambitionen är att detta skall ge ytterligare utrymme att utveckla CSD:s position som vetenskaplig miljö. CSD har en god utveckling vad gäller externa beviljningar av forskningsmedel, rekrytering av forskarstuderande och vetenskapliga publikationer. Vi kan samtidigt konstatera att det på ledningsnivå sedan länge råder en ojämn könsfördelning. Vi kan även konstatera att det finns få med docentkompetens inom miljön vilket skapar ett rekryteringsglapp mellan lektorer och professorer. På grund av åldersstrukturer kan detta inom några år få konsekvenser för den vetenskapliga ledningen. Ytterligare en utmaning är att det råder en obalans vad gäller såväl seniorkompetens som forskarstuderande. Ämnena är olika

stora och genomgår olika utvecklingsfaser vilket gör att fördelningen mellan ämnena behöver övervägas strategiskt. Under den kommande perioden behöver CSD arbeta med rekryteringsfrågor och balans mellan ålder, kön och ämne.

CSD:s organisation: målformuleringar för perioden

- att kartläggning av CSD:s nationella och internationella kontakter genomförs under perioden,
- att i egen regi och i samverkan med ROSE ge möjligheter för forskare att seminariebehandla forskningsansökningar och publiceringsutkast,
- att verka för att sprida forskningsresultat till forskarvärlden och till skolverksamheten. Detta sker exempelvis genom Nordidactica, och genom att utveckla CSD:s hemsida så att den rymmer forskningsbaserat lärarmaterial. Samverkan med tidskriften SO-didaktik skall utvecklas under perioden,
- att stödja nydisputerade forskare inom CSD:s miljö att fortsatt utveckla sin forskning,
- Se över strukturer för att stödja doktorander i olika faser av utbildningen, inklusive handledarkollegium och internationellt utbyte. Under perioden undersöks behovet av forskarutbildningskurser.